

בן הכט¹

האוניה "בן הכט"

מאת: יהודית רייס

יהודית רייס היא חברה באגודה היהודית אמריקנית לשימור ההיסטוריה

תרגום מאנגלית: אריה מלכין

הגהה: צבי בן-צור

(הערת מערכת: הכתבה להלן היא רק חלק מהכתבה של יהודית רייס, "האוניה בן הכט – צו המצפון". רק הקטעים הנוגעים ישירות לסיפור הספינה מוצגים כאן. המאמר המלא הופיע ביוני 2010 בהוצאת Jewish Magazine, ראה www.Jashp.org).

הלל קוק² נולד בליטה ב-1915 לרב דב קוק, האח הצעיר של אברהם יצחק קוק, הרב הראשי האשכנזי הראשון בתקופת המנדט הבריטי בפלסטינה. ב-1924 משפחתו עלתה ארצה ואביו התמנה לרב הראשי של העיירה עפולה. קוק הצטרף לארגון ה"הגנה" שפעלה בתקופת טרם-מדינה בשנת 1930 בעקבות פורענות הערבים. ב-1931 הוא עזר לייסד את ה"ארגון" (ארגון צבאי לאומי או בקיצור אצ"ל), קבוצה של אלה שהתפלגו מה"הגנה" ושלחמו לפעמים אתם ולפעמים נגדם בפלסטינה במשך רוב שנות ה-30. הוא שימש כמפקד בסיס ב-1936 ולבסוף נבחר למטה הכללי של ה"ארגון".

בשנת 1937 החל קוק את הקריירה שלו כדובר הארגון והתנועה הרוויזיוניסטית. תחילה הוא נסע לפולין ושם עסק באיסוף כספים ובארגון תאי הארגון במזרח אירופה. שם הוא גם פגש את מייסד התנועה הרוויזיוניסטית, זאב ז'בוטינסקי והתחבר עם בנו ארי. לפי בקשת ז'בוטינסקי, קוק נסע אתו לארה"ב ב-1940, שם נהיה לראש הארגון והתנועה הרוויזיוניסטית בארה"ב בעקבות מותו הפתאומי של ז'בוטינסקי באוגוסט אותה שנה. הוא מילא תפקיד זה בסתר, ובפומבי הכחיש פעמים מספר שיש לו קשר עם הארגון כל זמן שחי בארה"ב.

בהיותו בארה"ב קוק הנהיג את פעילי הארגון תחת הכינוי "פטר ברגסון", כנראה כדי לא לסבך את משפחתו (ובמיוחד את דודו המפורסם אברהם יצחק) בפעילות הפוליטית שלו. הכינוי "קבוצת ברגסון" דבק במשך הזמן בחוג מקורביו שפעלו בארגון. שני אמריקאים חברי קבוצת ברגסון היו הסופר וכותב התסריטים, בן הכט, והקריקטוריסט/מאייר ארתור שיק³. תחילה, קבוצת ברגסון עסקה באיסוף כספים לארגון ובפעילות תעמולתית, אך עם פרוץ מלחמת העולם השנייה חל שינוי מרחיק לכת במטרות העיסוק של הקבוצה. כאשר מידע על היקפי השואה החלו מגיעות לארה"ב, קוק וחבריו ניסו לעורר את דעת הקהל בארה"ב לנעשה באירופה. עטו רב הכוח של בן הכט ואופן כתיבתו התוקפני

הוקיעו בקול רם את רצח יהדות אירופה באזני אמריקה ובריטניה. הייתה התנגדות לקוק וחבריו מצד מגזרים נרחבים של יהדות אמריקה ובמיוחד מצד ארגונים ציונים אחרים.

עם גמר מלה"ע השנייה המשיכה קבוצת ברגסון לפעול תחת מספר שמות כנוי, כגון "הליגה האמריקאית למען פלסטינה חופשית" (ALFP). עבודת הקבוצה לא נסתיימה כי הבעיה היהודית טרם מצאה פתרון. טיב העבודה השתנה אמנם והשאלה הייתה איך לעזור לניצולי השואה להגיע ארצה? איך לעזור לאלה שרצו להגיע ארצה ולבנות חיים מחדש?

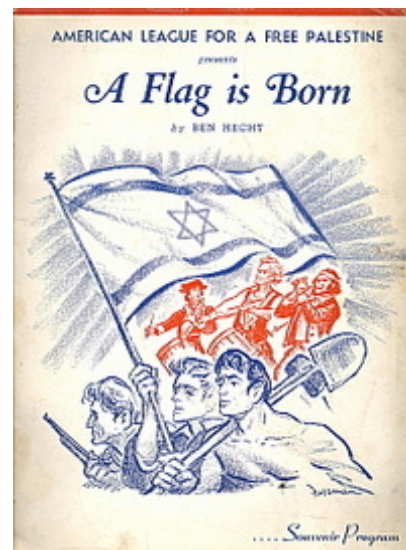
לקראת סוף 1945 חידשו הסוכנות היהודית וה"הגנה" את עיסוקן בהעפלה במשנה מרץ, כי אם הבריטים לא מסכימים לעליה לגלית אז אין ברירה ויש לארגן עליה בלתי-לגלית. אניות רבות נקנו וצוידו להסעת המעפילים. המעפילים נדחסו לתוכן והפליגו ארצה. רובם נתפסו על ידי הבריטים אך בכל זאת הם המשיכו לבוא.

ברגסון היה כזר למנהיגות הישוב היהודי בארץ. הוא היה רוזינויסט, לא איש ה"הגנה", ואי אפשר היה לסמוך עליו. אך ברגסון לא השלים קודם עם אי-עשייה ולא השלים גם עכשיו. קבוצתו הייתה צריכה למצוא דרך לפעול ולהביא יהודים ארצה. זה דרש כסף וכאן ברגסון פנה לבן הכט ולעטו והציע לו לכתוב הצגה עבור ה-ALFP. מטרת ההצגה לא הייתה סוד: "דגל נולד" אינה הצגה מין המניין. היא לא נכתבה כדי לשעשע - היא נכתבה כדי לגייס כסף לקנות אניות שיביאו יהודים לארץ ישראל, וכן לגייס דעת הקהל האמריקאית לתמיכה בקרב על החופש והעצמאות המתנהלת באותה עת על ידי הארגון בפלסטינה.⁴

"דגל נולד" הייתה הצגה שתמכה ביצירת מדינה יהודית בארץ ישראל. היא הופיעה לראשונה ב-Broadway ברביעי לספטמבר 1946. שיחקו בה פול מוני, סליה אדלר ומרלון ברנדו. בן הכט, שהיה תסריטן מצליח מאד בהוליווד, כתב אותה והבימאי היה לוטר אדלר. המוזיקה להופעה נכתב על ידי קורט וייל. ה-ALFP היה המוציא לפועל של ההצגה וכאמור בראש תנועה זו עמד הלל קוק, הידוע בארה"ב כפטר ברגסון.

משמאל לימין: מרלון ברנדו, סליה אדלר ופול מוני

היו רק 3 דמויות בהצגה. פול מוני וסליה אדלר היו כבר אז שחקנים בעלי מוניטין והם הופיעו כטוביה וזלדה, ניצולי מחנה ההשמדה טרבלינקה אשר מנסים להגיע לארץ ישראל. מרלון ברנדו שיחק בתפקיד דוד, ניצול מחנה ריכוז צעיר ונסער. תמונת הפתיחה מראה את הזוג המבוגר העוצר למנוחת הלילה והאישה מדליקה נרות שבת על מצבה שבורה של קבר. טוביה מתפלל תפילת השבת, נרדם וחולם על עיירתו בה נולד טרם שנהרסה על ידי הנאצים. אחר כך הוא חולם על המלך שאול לפני

הקרב בגלעד ובהמשך יש לו שיחה עם המלך דוד. בחלום הוא עומד בפני האו"מ, אנגליה, צרפת, ארה"ב וברית המועצות ומתחנן שיביאו ליצירת מדינה יהודית, אך הם מתעלמים ממנו. כשטוביה מתעורר הוא מתוודע למות זלדה במשך הלילה. הוא אומר קדיש ומקבל את פני מלאך המוות שבא לקחתו. דוד הצעיר מתלבט באיבוד לדעת אבל לפני שהוא יכול לפעול מופיעים 3 חיילים והם מבטיחים לקחת אותו לארץ המובטחת ללחום על עצמאות יהודית. בסיום המסע, דוד מדקלם נאום ציוני נלהב וצועד מהבמה לקראת הקרב על עצמאות ישראל עם דגל כחול-לבן בידיו העשוי מהטלית של טוביה.

אמנם מרלון ברנדו כבר נבחר כ"השחקן הכי מבטיח בברודוויי" עבור תפקידו כחייל ותיק מיוסר בהצגה: "Truckline Café". ההצגה לא הייתה הצלחה קופתית וברנדו היה עדיין צעיר לא כל כך ידוע ויחסית עני. אך הוא היה בדעה והאמין בלב שלם שלניצולי השואה מגיע בית משלהם בו יוכלו לחיות חופשיים מדיכוי ומשלטון אנטישמי. הוא הסכים לקבל רק את השכר המינימאלי לפי ההסכם של אגודת השחקנים והיה תמים דעים שהכנסות ההצגה יוקדשו למטרת הקמת מדינת ישראל. בפרסומת לקראת ההצגה הדגישה קבוצת ברגסון את ההקבלה בין המאבק לחירות של הלוחמים היהודים בארץ וגיבורי המהפכה האמריקאית. לוחמי האצ"ל תוארו כ"נathan Hales" מודרניים ודיברו לגנאי על "הטלת מסים ללא נציגות" (ע"י הבריטים בארץ). הם ציטטו גם את אמרתו המפורסמת של תומאס ג'פרסון: "התנגדות לשלטון זר היא כיבוד רצון האל", והשתמשו בציטוט המצלצל: "כעת זו שנת 1776 בפלסטיונה!". כאשר טוביה מדקלם בחלומו בפני האו"מ, אנגליה, צרפת ארה"ב וברית המועצות הוא משווה בין פלסטיונה בשנות הארבעים לבין המושבות האמריקניות בשנת 1770. על המעטפה של תוכנית ההצגה צוירו 3 יהודים צעירים, אחד עם רובה ביד, שני עם מעדר, ושלישי עם הדגל הציוני. ברקע הופיעו שלוש דמויות מפורסמות מהמהפכה האמריקאית המנגנים על חליל צד ומתופפים בתופים. ההצגה הוצגה בשש ערים בארה"ב והכניסה לקופת ה- \$400,000 ALFP - הסכום החד פעמי הכי גדול שהשיג אי-פעם. ההצגה הייתה אהובה על הקהל ונשארה על ברודוויי יותר זמן משחישובו תחילה. הוכנה תכנית לסיור בערים אחרות בארה"ב וברשימת התומכים בהצגה היו אנשים בעלי שם כגון לאונרד ברנשטיין, הסופר ליאון פירכטוואנגר, ראש עיריית ניו יורק וויליאם אודווייר ואליאנור רוזוולט.

אחרי ברודוויי ההצגה הופיעה בשיקגו, דטרויט, פילדלפיה ובוסטון. היא הייתה אמורה להופיע גם בתיאטרון הלאומי בושינגטון הבירה אך מכיוון שלא הייתה כניסה לשחורים לאותו תיאטרון הזיזו את המופע לתיאטרון מרילנד בבלטימור. שם, תוך לחץ משותף של ה- NAACP וה- ALFP, השהתה ההנהלה זמנית את מדיניות הפרדה של שחורים (זכות ישיבה רק ביצע) כל זמן שההצגה רצה (בהתחשב במגבלות האפרטהייד באותן שנים זה נחשב לניצחון של תומכי זכויות האזרח⁵). הכספים שהרוויחו כתוצאת ההצגה הושקעו בקניית יאכטה ישנה וחלודה שנבנתה בגרמניה בשנת 1931 כספינת פאר. שמה היה "ארגוסי" ובמשך מלחמת האזרחים הספרדית היא הבריחה נשק לרפובליקנים. במשך מלה"ע השנייה הצי האמריקני קנתה אותה והשתמשה בה כספינת סיור חופים שפעלה תחת השם USS Cythera (PK-31). היא עמדה למכירה אחרי המלחמה ונמכרה ב- 1946 לחברה ששימשה כיוסי לציונים הרוויזיוניסטים (The Tyre Shipping Co.). מעתה היאכטה בת ה- 400 טון קיבלה את השם "אבריל" ותוקנה ושופצה בברוקלין. היא תוכננה במקור לשאת 15 נוסעים וצוות של 20 איש. היא נסעה לדרכה בדצמבר 27, 1946 עם צוות אמריקאי של יהודים ונוצרים. סיבות שונות הניעו את אנשי הצוות להצטרף. יצחק בן עמי היה ממנהיגי קבוצת ברגסון והוא ראיין את המועמדים לצוות. "היינו צריכים לעשות עבודת עישוב כדי לסגן אידיאליסטים לוחטים וסתם הרפתקנים, גנבים ובוגדים ומי יודע מה". הוא כתב מאוחר יותר.

אלה שכן נבחרו היו מסוג מאד צבעוני: "היו לנו 20 אנשים עם 20 סיבות שונות להצטרפותם", ספר רב החובל ה. רוברט לויטן. וולטר גריבס למשל היה מלח ותיק שהצליח להישאר חי אחרי שלוש התקפות טורפדו, הצטרף לאחר שפגש ניצולי שואה בגרמניה בסוף השרות הסדיר שלו. אליוט רוזוולט, בן הנשיא לשעבר ומלח ותיק התנדב לשמש רב חובל אבל היה צריך לסגת כשאמו התנגדה. "היה אחד קתולי אירי בצוות ששנא את האנגלים", ספר לי לפני שנה ג'ינו ברקוביץ ששרת כמגיש האוכל על הספינה. "אחר בצוות היה דתי והניח תפילין כל בוקר. אחרים כמוני לא היו דתיים אבל רק רצו לעזור ליהודים להשיג מטרתם. היו גם שני נורווגים צעירים האאקום ליליבי וארלינג סורנסון ואף

אחד לא הבין למה הם באו אתנו אבל כשהתקלקל משהו במנועים הם עבדו סביב השעון כדי לתקנו." בין היתר היה גם אחד, כושי גבוה בן 33, ששמו וולטר קושנברי. הוא גר בברוקלין בתקופה ההיא. ברקוביץ, שהיה מיווד אתו, זכר ש"כנשי הוא ידע מה זה לקבל מכות מסביבה עוינת והוא לא רצה לראות יהודים מקבלים מכות". רב החובל לויטן תאר אותו כ"אחד שרצה לעזור לאנדרדוג והיה אדם עדין ביותר באופיו".⁶

"אבריל" הפליגה ב- 27 דצמבר 1946 לדרום צרפת, לפורט דה בוק. ב- 1 במרץ 1947 היא הפליגה מצרפת לכיוון פלסטינה כשעל סיפונה 600 ניצולי השואה. בדרכה ארצה הוסב שמה ל"בן הכט". שבעה ימים מאוחר יותר, ב- 8 למרץ, היא התגלתה על ידי מטוס סיור בריטי וכותרה לאחר מכן על ידי משחתות בריטיות. היא נתפסה ונגררה לחיפה, והמעפילים נשלחו למחנות המעצר בקפריסין. הצוות האמריקאי נכלא בבית הסוהר הידוע לשמצה בעכו. הטיפול במלחים האמריקאים היה דבר מסובך. בבית הסוהר הם אוכסנו ביחד עם אנשי האצ"ל, דבר שהבריטים יצטערו עליו בבוא העת. תוכנן לברוח מבית הסוהר, אבל היה צורך במצלמה שתצלם את האסירים כדי להכין להם תעודות זהות חדשות. רב החובל הצליח להכניס איתו מצלמה זעירה לבית הסוהר וזה פתר את הבעיה. כידוע, ב- 4 למאי החומה של בית הסוהר פוצצה והאסירים ברחו במה שתואר כאחת מבריחות הכלא הנועזות ביותר אי-פעם. אך המלחים האמריקאים כבר מזמן לא שהו בין כותלי בית הסוהר בעת הבריחה, כי החזקתם בו גרמה לבריטים לפרסום שלילי רב מצד חברי הקונגרס האמריקני והעיתונות בכלל, והקהילה היהודית בארה"ב בפרט. הם לפיכך שוחררו והועלו על אוניה שהפליגה לניו יורק. המלחים הגיעו הביתה ב- 16 לאפריל וכובדו בקבלת פנים רשמית בבית העירייה על ידי ראש העיר וכן היו אורחי הכבוד בסעודה שהכין להם בן הכט שהיה מאד גאה בעצמו.⁷

"בן הכט" נקלטה בחיל הים הישראלי ב- 1948. היא נקראה "מעוז – ק-24" והשתתפה במבצע הטבעת אונית הדגל המצרית "אמיר אל פארוק" ושולת המוקשים שליוותה אותה מול חוף אשקלון ב- 22 אוקטובר 1948. הספינה נמכרה לאנשי עסקים ישראלים ב-1955 והם מכרו אותה לחברה איטלקית (Naviazione Libera di Golfo). אלה שינו את שמה בפעם האחרונה ל-"Santa Maria del Mare". היא הפכה לספינת מעבורת במפרץ נפולי. ב- 2008 היא נמכרה למשקיעים ששוב הפכו אותה ליאכטה פרטית מפוארת כפי שהייתה תחילה, והיא עומדת כעת למכירה במחיר של 15 מיליון יורו.

[אחרי "פרשת אלטלנה"] בן הכט כתב ביומנו: "לא אכתוב יותר על פלסטינה. הפנית לה את גבי יחד עם אברשא סטבסקי".⁸ ששה חודשים אחרי קום מדינת ישראל ברגסון ובן הכט פוזרו רשמית את ארגונם וערכו סעודה בה הופיע מנחם בגין שאמר: "אני מאמין שעמי, חופשי ומכונס יחד בארצו, יתרום מלוא חלקו בקידום האנושות", וניבא ש"בבוא העת פלסטינה תהיה חופשית ושלוה ואחוה ישרור בין יהודים וערבים".⁹

פטר ברגסון שב לישראל ושב גם לשמו המקורי, הלל קוק. הוא היה חבר כנסת במשך קדנציה אחת ונפטר ב- 18 יולי, 2001. בן הכט נפטר ב- 18 אפריל, 1964 בניו יורק והיה בן 70 במותו.

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Ben_Hecht

² http://en.wikipedia.org/wiki/Hillel_Kook

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Hillel_Kook#Early_life

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/A_Flag_is_Born

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/A_Flag_is_Born

⁶ <http://www.jewishledger.com/articles/2010/01/13/opinions/edit01.txt>

⁷ <http://www.jewishledger.com/articles/2010/01/13/opinions/edit01.txt>

⁸ Ben Hecht, A Child of the Century, Simon and Schuster, New York, 1954

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Ben_Hecht